

Åpen tilgang og Tidsskriftets praksis

Åpen tilgang innebærer at vitenskapelige publikasjoner gjøres fritt tilgjengelig på Internett. Forfatter beholder opphavsretten til publikasjonen, men gir brukere tillatelse til å lese, laste ned, kopiere, distribuere, skrive ut, søke i eller lenke til fullteksten uten å forlange vederlag.

Oppgitte interessekonflikter: Ingen

Det er to former for åpen tilgang innen vitenskapelig formidling. Den første formen dreier seg om tidsskrifter hvor utgiver gir vederlagsfri tilgang til hele eller deler av innholdet på Internett. Utgiftene dekkes ofte av forfatteren eller dennes arbeidsgiver. De viktigste utgiverne er Public Library of Science og BioMed Central. Directory of Open Access Journals gir en oversikt over slike tidsskrifter (1). Springer og andre utgivere er åpne for å publisere enkeltartikler med åpen tilgang. Den andre formen for åpen tilgang gjelder åpne publiseringsarkiv på Internett hvor forfattere arkiverer kopier av sine vitenskapelige publikasjoner.

Norske myndigheter har uttrykt støtte til publiseringskanaler med åpen tilgang, bl.a. i *Stortingsmelding 20 (2004–05) Vilje til forskning*. Universitets- og høyskolerådet sendte 25. januar 2005 en henstilling til sine medlemsinstitusjoner om å etablere åpne institusjonelle arkiver og å publisere i tidsskrifter med åpen tilgang (2). Internasjonalt har man kommet betydelig lenger enn i Norge. Tunge institusjoner har vedtatt retningslinjer som krever at vitenskapelige artikler gjøres åpent tilgjengelige. The Scientific Council of the European Research Council vedtok i desember 2006 at forskning med finansiering derfra skal være allment tilgjengelig, og at åpne publiseringsarkiv er et vesentlig virkemiddel (3). Tunge institusjoner i Storbritannia som Wellcome Trust (4) og Medical Research Council (5), har vedtatt at forskning som de finansierer, skal være fritt tilgjengelig.

Egenarkivering

Oversikt over utgivers policy for copyright og for egenarkivering finnes på Sherpa/Romeo-listen (6). Av listen fremgår det at store internasjonale utgivere som BMJ, Cambridge University Press, Elsevier og andre tillater at forfattere kan arkivere publiserte kopier av egne publikasjoner. Det er viktigst å sikre tillatelse til egenarkivering av artikler som har gjennomgått faglig kvalitetsvurdering (postprintversjonen eller utgivers originalversjon). Forskningsresultater som

ikke skal publiseres i form av en vitenskapelig artikkel, kan gjøres tilgjengelige som en rapport som egenarkiveres i et åpent publiseringsarkiv. Doktorgradsavhandlinger og masteroppgaver er allerede tilgjengelige gjennom bibliotekene, og tilgang via et institusjonelt arkiv på Internett gjør det lettere å finne det som allerede i dag ligger åpent.

Til tross for at mange utgivere nå aksepterer egenarkivering, overfører mange norske forfattere, sannsynligvis uten å reflektere over det, rettighetene til utgiver uten grunn. Forskere må bli oppmerksomme på mulighetene og rettighetene som allerede finnes. Disse er gjort tilgjengelig gjennom Scholarly Publishing & Academic Resources Coalition (SPARC), som har utarbeidet et verktøy for forfatterne til å beholde retten til egenarkivering gjennom bruk av «SPARC author addendum» (7).

Universitetene i Bergen, Oslo, Trondheim og Tromsø og flere høgskoler har etablert publiseringsarkiv hvor den enkelte kan arkivere kopier av egne vitenskapelige publikasjoner via forskningsdokumentasjonssystemet FRIDA. Universitetet i Bergen og Oslo har klare forpliktelser i sine strategier og handlingsplaner. Ved Universitetet i Oslo er det nå obligatorisk digital innlevering av masteravhandlinger og avhandlinger ved profesjonsstudier til det åpne publiseringsarkivet Digitale utgivelser ved UiO (DUO).

Åpen tilgang og sitering

I rapporten *A robust electronic thesis and dissertation program at UCF* (8), fremgår det klart at 83 % av internasjonale utgivere ikke anser studentoppgaver og doktorgradsavhandlinger egenarkivert og tilgjengeliggjort i et åpent publiseringsarkiv som publisert. Ingen av studentene som egenarkiverte en oppgave eller en doktoravhandling i et åpent publiseringsarkiv, ble av den grunnen nektet publisering av en artikkel. Forskning indikerer at siteringshyppigheten går til dels dramatisk opp gjennom egenarkivering i åpne publiseringsarkiv (9). Det er derfor viktig at norske leger, forskere og studenter bidrar – ved å publisere i tidsskrifter med

åpen tilgang og egenarkivering – til at forskningsresultater blir åpent tilgjengelige nasjonalt og internasjonalt og dermed får større gjennomslag og akademisk anvendelse.

Tidsskriftets nåværende redaksjonelle linje er at artikler er åpent tilgjengelige, men den har elementer som innebærer restriksjoner. Vi anmoder Tidsskriftet om å akseptere forfatterens rett til å egenarkivere en kopi av sin egen publikasjon i institusjonens åpne publiseringsarkiv. I tillegg ber vi om at man aksepterer at mastergrads- og doktoravhandlinger arkiveres i et åpent publiseringsarkiv uten at dette siden skal skape problemer for publisering av deler av dette materialet i Tidsskriftet.

Arne Jakobsson

p.a.jakobsson@ub.uio.no
Bibliotek for medisin og helsefag
Universitetsbiblioteket i Oslo
Postboks 1113 Blindern
0317 Oslo

Rune Nilsen

Senter for internasjonal helse
Universitet i Bergen

Sigbjørn Fossum

Det medisinske fakultet
Universitetet i Oslo

Litteratur

1. Directory of open access journals: www.doaj.org/ (20.5.2007).
2. Stave O, Hyllseth B. Åpen tilgang til vitenskapelige artikler. www.uhr.no/documents/05_29_Brev_med_inst_pne_arkiver.doc (20.5.2007).
3. European Research Councils position on Open Access. erc.europa.eu/pdf/erc-scc-statement-berlin-20070227final_en.pdf (20.5.2007).
4. Wellcome Trust position statement in support of open and unrestricted access to published research. www.wellcome.ac.uk/doc_WTD002766.html (20.5.2007).
5. MRC Guidance on Open Access to Published Research. www.mrc.ac.uk/PolicyGuidance/EthicsAndGovernance/OpenAccessPublishingandArchiving/MRCGuideforResearchersonOpen-AccessPublishing/MRC002548 (20.5.2007).
6. Sherpa Romeo: www.sherpa.ac.uk/romeo.php (20.5.2007).
7. SPARC resources for authors: www.arl.org/sparc/author/ (20.5.2007).
8. Bishop P, Marshall R, Winter D. A Robust electronic thesis and dissertation program at UCF. Boulder, CO: Educase Center for Applied Research, 2007.
9. Lewis SP. Evidence summary: Open access articles have a greater research impact than articles not freely available. Evidence Based Library and Information Practice 2006; 1: 57–9. ejournals.library.ualberta.ca/index.php/EBLIP/article/view/63/132 (20.5.2007).

Manuskriptet ble mottatt 28.3. 2007 og godkjent 22.5. 2007. Medisinsk redaktør Jan C. Frich.